

Spookjongeren

Quicksan naar uitgeschreven jongeren
in Amsterdam Nieuw-West

In opdracht van

Gemeente Amsterdam
Stadsdeel Nieuw-West

Inhoudsopgave

SAMENVATTING		2
INLEIDING		3
HOOFDSTUK 1.	OMVANG	5
	§ 1. Ondergrens	5
	§ 2. Bovengrens	6
	§ 3. Terugkerend probleem	8
HOOFDSTUK 2.	NADERE TYPERING	10
	§ 1. Typologie	10
	§ 2. Verdere achtergronden	14
	§ 3. Betrokken regelingen	15
HOOFDSTUK 3.	CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	18
	§ 1. Conclusies	18
	§ 2. Aanbevelingen	18
BIJLAGEN	1. Lijst van respondenten	20
	2. Geraadpleegde literatuur en documentatie	21

Samenvatting

Op verzoek van stadsdeel Nieuw-West is een quickscan uitgevoerd naar het verschijnsel van 'spookjongeren'. Het gaat om jongeren van 18-26 jaar in stadsdeel Nieuw-West die zijn uitgeschreven uit het bevolkingsregister of op een ander adres zijn geregistreerd dan waar zij wonen.

De belangrijkste conclusies en aanbevelingen luiden als volgt:

Conclusies

1. In stadsdeel Nieuw-West in Amsterdam wonen momenteel minimaal tussen de 400 en 700 spookjongeren in de leeftijd van 18-26 jaar. Het vermoeden is dat er meer spookjongeren zijn en dat dit verschijnsel ook aan het toenemen is als gevolg van de economische crisis.

Gezien de omvang van de categorie jongeren met maatschappelijke problemen die een voedingsbodem vormen voor dit verschijnsel, ligt het aantal spookjongeren hoger. De bovengrens van dit aantal wordt geschat op 2.914.

Overzicht van spookjongeren 18-26 jaar in stadsdeel Nieuw-West per medio maart 2014

Ondergrens	400/700
Bovengrens	2.914

2. Spookjongeren bestaan al lange tijd in Nederland. Het aantal risicjongeren waar spookjongeren onderdeel van zijn, ligt tussen de 100.000 en 200.000 jongeren.

3. Voor het verschijnsel spookjongeren bestaan drie redenen: problematische schulden, criminaliteit en detentie, en huisvestingsnood en thuisproblematiek.

4. Spookjongeren en hun ouders hebben vaak geen zicht op de ingrijpende gevolgen voor de maatschappelijke toekomst van jongeren.

Aanbevelingen

1. In gezinnen waar het verschijnsel van spookjongeren ontstaat uit financiële en sociale nood, zou nagedacht moeten worden over sociaal verantwoorde oplossingen.

2. Aan te bevelen is betere voorlichting aan ouders over nieuwe regelgeving die hun inkomenssituatie aangaat. Meestal is gebrek aan kennis en angst voor ernstige gevolgen raadgever van handelen. Onderdeel van deze voorlichting vormt informatie over de gevolgen van onverantwoord uitschrijven uit het bevolkingsregister voor de maatschappelijke toekomst van hun kinderen.

4. Er is nader onderzoek geboden naar de werkelijke omvang van de categorie van spookjongeren.

Inleiding

Dit rapport geeft een eerste antwoord op de vraag hoeveel jongeren van 18-26 jaar in stadsdeel Nieuw-West zijn uitgeschreven uit het bevolkingsregister of op een ander adres zijn geregistreerd dan waar zij wonen. Het gaat om zogenaamde 'spookjongeren' die om allerlei redenen onvindbaar zijn voor instanties. Deze quickscan naar spookjongeren is uitgevoerd in opdracht van stadsdeel Nieuw-West in de eerste helft van maart 2014.

Niet onbekend is dat jongeren zich op een gegeven moment laten uitschrijven uit het bevolkingsregister. Het lijkt er echter op dat het aantal van deze zogenaamde spookjongeren in deze tijd toeneemt. Het vermoeden is dat hier meerdere redenen voor zijn. Behalve onderduiken voor schuldeisers en deurwaarders, is er ook sprake van vrees voor instanties als leerplichtzaken, politie en hulpverleningsinstellingen. Het vluchtgedrag lijkt op korte termijn jongeren maar ook ouders oplossingen te bieden, maar de praktijk is dat er op middellange en lange termijn uiterst negatieve consequenties aan verbonden zijn. Wie niet geregistreerd is bij het bevolkingsregister, kan geen aanspraak meer maken op voorzieningen, zoals inkomensvoorzieningen, scholing, medische zorg en begeleiding. Wie is uitgeschreven ontloopt niet alleen verplichtingen maar verspeelt ook rechten. Verder wordt verondersteld dat het bestaan van spookjongeren een voedingsbodem vormt voor maatschappelijk onacceptabel gedrag als bijvoorbeeld criminaliteit, passiviteit, zwerven en verslaving. Om te kunnen bepalen of het verschijnsel van spookjongeren reëel is, en toeneemt, en er een stevige aanpak voor nodig is, heeft stadsdeel Nieuw-West gevraagd om een quickscan.

Vraagstelling

1. Hoeveel jongeren van 18-26 jaar wonen en leven in stadsdeel Nieuw-West nadat ze zijn uitgeschreven uit het bevolkingsregister van de gemeente Amsterdam of op een ander adres staan geregistreerd dan waar zij woonachtig zijn?
2. Wat valt er te zeggen over de achtergronden van dit verschijnsel van spookjongeren?

Werkwijze

De onderzoeksvragen zijn beantwoord door middel van interviews met professionals van jongerenvoorzieningen die contact hebben met deze doelgroep (N=23 respondenten van 11 voorzieningen) en met een aantal jongeren (N=5). Daarnaast is secundaire analyse gepleegd op bestaand cijfermateriaal en documentatie.

Inhoud

In hoofdstuk 1 is een schatting gemaakt van het aantal spookjongeren in Nieuw-West. In hoofdstuk 2 wordt een nadere typering gegeven van de jongeren waar het om gaat. Het rapport eindigt met conclusies en aanbevelingen in hoofdstuk 3.

Bedankt

Bij deze willen we alle professionals en jongeren die we hebben gesproken hartelijk bedanken voor hun bereidheid om ons te informeren en mee te denken met het in kaart brengen van het verschijnsel van spookjongeren.

Amsterdam, maart 2014

Noorda en Co

Jaap Noorda
Annelieke van Dijk
m.m.v. Daan Vosskübler

Hoofdstuk 1. Omvang

Inleiding

In dit hoofdstuk geven we een schatting van de omvang van het verschijnsel 'spookjongeren' onder jongeren en jongvolwassenen in de leeftijdsgroep 18-26 jaar in stadsdeel Nieuw-West.

Een precieze opgave van het aantal spookjongeren in stadsdeel Nieuw-West is niet te geven. Er worden immers geen statistieken bijgehouden van jongeren die zijn uitgeschreven uit het bevolkingsregister en daarna in hun eigen buurt blijven wonen. Om toch tot een redelijke schatting van hun aantal te komen, hebben we in eerste instantie een ondergrens bepaald van het aantal spookjongeren aan de hand van gesprekken met professionals van allerlei voorzieningen die deze jongeren in stadsdeel Nieuw-West tegenkomen (§ 1).

Vervolgens is een bovengrens van de voedingsbodem bepaald op basis van het aantal jongeren dat te maken heeft met maatschappelijke problemen die verband houden met het verschijnsel spookjongeren (§ 2).

Als laatste maken we duidelijk dat het verschijnsel van spookjongeren al langer bestaat, maar vergeleken met vroeger in omvang is toegenomen (§ 3).

§ 1. Ondergrens

Tabel 1. Spookjongeren van 18-26 jaar onder cliënten van voorzieningen in stadsdeel Nieuw-West per medio maart 2014.

Voorzieningen naar beleidsterrein	Aantal	Opmerking
Stichting Streetcornerwork/registratiesysteem	103	80 extra in sociaal netwerk cliënten
Jongeren Service Punt Nieuw-West	58	58 op 177 jongeren
Jongerschuldhelpverlening Puur Zuid	40	40 op de 185
SEZO/ Schuldhulp en maatschappelijke dienstverlening	50	50 van 300 cliënten van 18-26 jaar
Coördinatie Jeugd en Veiligheid Stadsdeel Nieuw-West / ISJG	400/700	50 van deze jongeren behoren tot de Top 600.
Coördinator jeugd politie Nieuw-West	?	
Veiligheidshuis/ Zorgcoördinatie Nieuw-West	23	
Amsterbaken/Spirit (justitiële jeugdinstelling)	10	10 op 50 jongeren
De Kandidatenmarkt (arbeidstoeleiding)	12	12 op 225 jongeren
Combiwel jongerenwerk in 60% van stadsdeel Nieuw-West	230	Huidige en vroegere doelgroep
Ara Cora vrijwilligersinitiatief voor jongeren	63	
TOTAAL	700	

Volgens opgave van geïnterviewde professionals van meerdere voorzieningen die veel te maken hebben met jongeren met maatschappelijke problemen, zijn er in het jaar 2013 tot medio maart 2014 in stadsdeel Nieuw-West minimaal 400 maar waarschijnlijk wel 700 spookjongeren in de leeftijdsgroep van 18-26 jaar aanwezig.¹ Hierbij is rekening gehouden met 100% overlap van contacten met spookjongeren tussen deze voorzieningen. Dit aantal noemen wij de ondergrens.

Volgens de registratiesystemen van Stichting Streetcornerwork en ISJG, bedraagt het aantal spookjongeren in Nieuw-West 700 personen en in Amsterdam 2.177 personen (zie Tabel 2).

Op de totale jeugdpopulatie van 18-26 jaar in stadsdeel Nieuw-West van 20.505 jongeren is het percentage spookjongeren 3.4 procent. In Amsterdam bedraagt het percentage 1.9 procent (zie Tabel 3).

Tabel 2. Spookjongeren van 18-26 jaar volgens de registratiesystemen van Streetcornerwork en ISJG in Amsterdam en stadsdeel Nieuw-West per medio maart 2014.

Voorziening	Amsterdam	Nieuw-West
ISJG	2.177	400/700
Streetcornerwork	552	103

Tabel 3. Aandeel van spookjongeren van 18-26 jaar op de totale jeugdpopulatie in Amsterdam en stadsdeel Nieuw-West per medio maart 2014 (%).

Categorie	Amsterdam	Nieuw-West
Jeugdpopulatie 18-26 jaar	115.268	20.505
Aandeel spookjongeren	1.9%	3.4%

§ 2. Bovengrens

Een manier om zicht te krijgen op de bovengrens van de voedingsbodem voor het aantal spookjongeren, is door na te gaan hoeveel jongeren te maken hebben met maatschappelijke problemen die oorzaak kunnen zijn van het verschijnsel van spookjongeren.

¹ Uit het registratiesysteem ISJG waarin onder meer risicojongeren zijn opgenomen die onderwerp zijn van casuïstiekbespreking in jeugdnetwerken 12+ blijkt dat er per medio maart 2014 minimaal 400 spookjongeren van voornamelijk 18-26 jaar een aanduiding hebben dat ze besproken zijn in het netwerk 12+ stadsdeel Nieuw-West. Van de omvangrijke categorie van jongeren zonder aanduiding van een netwerk dat aandacht aan hen heeft geschonken, zijn naar schatting nog eens 300 spookjongeren uit Nieuw-West afkomstig. Volgens dit registratiesysteem telt stadsdeel Nieuw-West dus 700 spookjongeren.

Armoede

Stadsdeel Nieuw-West heeft meerdere buurtcombinaties met een bovengemiddeld aandeel van minimajongeren van 0-17 jaar.² Het gaat om meer dan 24.8 procent van alle jongeren in deze leeftijdsgroep. Armoede treft vooral jongeren van niet-westerse afkomst, jongeren uit eenoudergezinnen en jongeren uit gezinnen die langdurig leven van een sociaal minimum.

Het percentage huishoudens dat op of onder het sociaal minimum valt ligt in stadsdeel Nieuw-West boven het stedelijk gemiddelde (18.0% tegenover 16.7%). Ruim driekwart van alle minimagezinnen in Nieuw-West, leeft meer dan drie jaar op het sociaal minimum.

Jeugdige wanbetalers zorgverzekering

Op basis van informatie over wanbetaling van zorgverzekeringen (Verzekerdenmonitor 2013), kan worden berekend dat in 2013 in stadsdeel Nieuw-West minimaal 250 jongeren van 18-26 jaar tot de categorie van wanbetalers behoren. Aangezien er onder wanbetalers sprake is van een oververtegenwoordiging van niet-westerse allochtonen met een factor 2.8, kunnen we het aantal wanbetalers onder jongeren uit de leeftijdsgroep in kwestie stellen op 520 personen.

Schulden

Onderzoek naar schuldproblematiek onder risicjongeren in onder andere Amsterdam West en Nieuw-West in 2007, laat zien dat er toen sprake was van 1.700 risicjongeren met problematische schulden.³ Voor stadsdeel Nieuw-West gaat het om de helft: 850 jongeren van 15-26 jaar.

Criminaliteit

In 2011 werd 5.3 procent van de 12-17-jarigen in Amsterdam Nieuw-West verdacht van een misdrijf.⁴ Er zijn vier buurten in Amsterdam Nieuw-West die vallen onder de tien buurten met het hoogst aantal verdachten van jeugdcriminaliteit. Dit zijn: Slotermeer Zuidwest (190 verdachten), Geuzenveld (163), Osdorp-Midden (162) en Overtoomse Veld (160).

Van de Top-600 criminele jongeren in Amsterdam die veelvuldig crimineel actief zijn, is bekend dat er in 2013 135 jongeren woonachtig zijn in stadsdeel Nieuw-West.

Jeugdwerkloosheid

Bureau Onderzoek en Statistiek van de gemeente Amsterdam heeft op basis van registratiecijfers van onder meer uitkeringen en enquêteonderzoek een indeling gemaakt van de jongeren van 15-26 jaar in Amsterdam naar de voornaamste activiteit. Voor verschillende jaren zijn deze aantallen berekend voor Amsterdam als gemeente en voor stadsdeel Nieuw-West.⁵ Voor Amsterdam Nieuw-West gaat het in 2010 om 3.319 niet-werkende werkzoekende jongeren van 15-26 jaar.

² Heijen e.a., 2013.

³ Noorda en Pehlivan, 2009.

⁴ Gemeente Amsterdam, Factsheet Jeugdcriminaliteit en Risicofactoren 2011

⁵ Jong, de, 2013; Bureau Onderzoek en Statistiek, 2012.

Op basis van de ontwikkeling van de jeugdwerkloosheid binnen de gemeente Amsterdam in de periode 2010-2013, kan een schatting worden gemaakt van de omvang van de jeugdwerkloosheid in stadsdeel Nieuw-West in 2013. Hierbij is rekening gehouden met de oververtegenwoordiging van allochtone jongeren in de werkloosheidscijfers. Schattingen wijzen uit dat één op de vier jongeren in de leeftijdsgroep 15-26 jaar zonder werk zit. Marokkaanse jongeren zijn hierin oververtegenwoordigd.

Tabel 4. Jongeren van 15-26 jaar in stadsdeel Nieuw-West naar maatschappelijk probleem

Maatschappelijke probleem	Aantal of %
Armoede	
• 0-17 jaar	7.773 (24.8%)
• Totaal minimahuishoudens	12.149 (18.0%)
• Minimajongeren 18-26 jaar	3.691 (18.0%)
Jeugdige wanbetalers zorgverzekering	520
Schulden	850
Criminaliteit 12-17 jaar en 18-26 jaar	5.3% en bovengemiddeld
Werkloos niet schoolgaand 15-26 jaar	2.136

We gaan ervan uit dat spookjongeren voorkomen in de hier gepresenteerde cijfers over allerlei vormen van maatschappelijke jeugdproblematiek (zie Tabel 4). Deze categorieën van jongeren vormen de voedingsbodem van het verschijnsel spookjongeren.

De cijfers over jongeren met schulden en jeugdige wanbetalers vallen waarschijnlijk voor een groot deel samen met de cijfers over de ondergrens van het aantal spookjongeren. Cijfers die een indicatie vormen voor de voedingsbodem van het verschijnsel spookjongeren zijn vooral armoedegegevens en daarna cijfers over jeugdwerkloosheid. Minder bruikbaar zijn data over criminaliteit omdat dit verschijnsel maar gedeeltelijk samenvalt met het fenomeen spookjongeren. Niet alle spookjongeren zijn crimineel. Op grond van deze overwegingen definiëren we de bovengrens van het aantal spookjongeren met behulp van cijfers over armoede onder minimajongeren van 18-26 jaar en jeugdwerkloosheid onder niet schoolgaande jongeren van 15-26 jaar. We concluderen daarom dat het aantal spookjongeren in potentie maximaal tussen de 2.136 en 3.691 ligt. Gemiddeld zou je de bovengrens dan op 2.914 spookjongeren kunnen stellen.

Dit gegeven betekent dat er sprake is van een ruime voedingsbodem voor het verschijnsel van spookjongeren. Een tweede conclusie is dat het werkelijke aantal spookjongeren waarschijnlijk groter is dan de ondergrens die hier is vastgesteld. Onduidelijk is echter wat de exacte omvang van deze categorie is. Nader onderzoek zou dit moeten uitwijzen.

PP is 19 jaar. Hij valt op door zijn verzorgde uiterlijk en enigszins gereserveerde houding. Hij zou een jongere broer kunnen zijn van Pelle, het idool van voetbalclub Feyenoord. PP volgt een MBO opleiding, maar wil bepaald niet eindigen achter een bureau. Hij droomt van een baan in de beveiligingsbranche. Daarvoor werkt hij vier keer per week aan een perfecte conditie. Als kind uit een eenoudergezin, waarvan de moeder hard moest werken voor de kost, weet hij dat discipline en stevig werken de beste ingrediënten zijn om het maatschappelijk beter te krijgen. Hoewel hij veel leeftijdsgenoten kent in zijn buurt, is hij nooit een 'streetwise' schoffie geweest. Uit angst voor korting op de uitkering en toeslagen van moeder, heeft PP besloten zich bij een getrouwde zus in te schrijven, terwijl hij bij zijn moeder woont. Meer vrienden en kennissen uit zijn directe omgeving doen dat om dezelfde reden. Wat daarin verder meespeelt is dat deze vorm van zelfhulp het beste recept is om sociaal-financiële problemen van arme gezinnen te counteren.

§ 3. Terugkerend probleem

Het probleem van spookjongeren is niet alleen van vandaag. In het meer en minder recente verleden is er ook sprake geweest van verontrusting over opgroeiende jongeren die buiten het bereik van instanties zijn, waarbij sprake is van allerlei problemen als voortijdig schoolverlaten, werkloosheid, e.d. Vooral het probleem van voortijdig schoolverlaters die niet geregistreerd zijn, heeft veel aandacht gekregen. Zo is onlangs een rapportage uitgekomen over verzuim en schooluitval in Nieuw-West.⁶ In dit rapport wordt gesteld dat deze problemen meer dan gemiddeld voorkomen in stadsdeel Nieuw-West.

Verschillende landelijke en lokale studies bevestigen het bestaan van een categorie van jongeren met problemen waar te weinig zicht op is. Over de omvang van deze risicocategorie bestaan verschillende schattingen en indicaties.⁷ Op basis van de genoemde studies kan worden geconcludeerd dat het de laatste decennia gaat om een totaal van tussen de 100.000 en 200.000 jongeren.

Het verschijnsel van spookjongeren lijkt echter in deze tijd van economische crisis toe te nemen. Deze toename houdt ook verband met enkele gerealiseerde of voorgenomen wijzigingen in wetten en maatregelen (zie Hoofdstuk 2, paragraaf 3).

“Vergeleken met vijf jaar geleden lijkt het probleem van spookjongeren in omvang toe te nemen. Er is waarschijnlijk sprake van een verdubbeling. Dat heeft vooral te maken met strengere regelgeving zoals: instellen van een zoekperiode voor jongeren die een uitkering aanvragen bij DWI, de inkomenstoets voor huishoudens, stringentere schuldhulp.”

Maatschappelijk werkers hebben de indruk dat het probleem van spookjongeren sinds 2011 aan het toenemen is. Dit beeld wordt onder meer bevestigd in een

⁶ Verbeek, 2012.

⁷ o.a. Hoogtanders, Van Braak-Timmermans en Peters, 2010; Biesma en Bieleman, 2007; Baan e.a., 2007; Verveen en Van der Aalst, 2005; Hendriksen, 2004; RWI, 2004.

pilotproject 'Niet-OGGZ' waarbij dakloze jongeren en volwassenen die niet als zodanig zijn geregistreerd en ingeschreven bij de maatschappelijke opvang, worden begeleid door organisaties van maatschappelijke dienstverlening.⁸ In 2012 ging het om 102 personen waarvan 28 in de leeftijdscategorie 23-26 jaar.

⁸ Ruig, de, 2012.

Hoofdstuk 2. Nadere typering

Inleiding

In dit hoofdstuk worden de achtergronden van het verschijnsel van spookjongeren behandeld. Allereerst geven we een nadere typering van spookjongeren op basis van de verschillende factoren die een rol spelen in het ontstaan van hun situatie (§ 1). Daarna volgen verdere achtergronden die meer inzicht bieden in de omstandigheden van spookjongeren (§ 2).

§ 1. Typologie

Bij jongeren die als spookjongeren kunnen worden beschouwd, zijn verschillende oorzaken aan te wijzen die hun situatie verklaren. In de interviews met professionals van voorzieningen worden drie belangrijke redenen genoemd:

- Problematische schulden
- Criminaliteit en detentie
- Huisvestingsnood en thuisproblemen

Naast deze drie hoofdoorzaken spelen ook een aantal andere factoren een rol:

- Psychische stoornissen
- Verstandelijke beperking
- Bewuste fraude

In veel gevallen is er in meerdere of mindere mate sprake van samenhang tussen de genoemde oorzaken en factoren van het verschijnsel 'spookjongeren'.

Er kan sprake zijn van enkelvoudige samenhang. Voorbeelden hiervan zijn: 1) een problematische schuld leidt tot spanningen met ouders die zo hoog oplopen dat uitschrijving uit het bevolkingsregister volgt, 2) een jongere die toe is aan zelfstandige huisvesting gaat een onbetaalbaar huurcontract aan met huurschulden en huisuitzetting als gevolg.

Wat ook voorkomt zijn situaties van jongeren met meervoudige, samenhangende problematiek van persoonlijke of gezins aard. Voorbeelden van deze meervoudige vormen van samenhang zijn: 1) een jongere met een verstandelijke beperking die constant in zeven sloten tegelijk loopt: met impulsaankopen of ingeschakeld worden als meeloper door een criminele jongere, 2) een jongere uit een multiprobleemgezin die zich gedraagt zoals het gebruikelijk is in het gezin waar deze vandaan komt, door voortijdig de school te verlaten, rekeningen niet te betalen en inkomen haalt uit een uitkering en niet uit een baan.

Jongeren met problematische schulden

Er zijn jongeren van 18 jaar en ouder met een onverantwoord uitgavenpatroon dat leidt tot problematische schulden. Niet betalen van de zorgverzekering, de mobiele telefoonrekening en boetes van het CJIB zijn over het algemeen de voornaamste oorzaken. Voorzieningen voor schuldhulpverlening in Nieuw-West geven aan dat

een gemiddelde schuldenlast van rond de € 5.000 vrij normaal is voor jongeren. *“Één jaar achterlopen met het betalen van de zorgverzekering, een paar boetes en een studietoelage voor een opleiding die je niet afmaakt, levert al gauw € 5.000 aan schulden op.”* Er zijn echter ook jongeren die doorgaan met schulden maken en uitkomen op een schuldenlast van € 20.000 á € 30.000,-.

De hoge schulden zijn in veel gevallen niet af te betalen en leiden tot herhalingsfacturen met boetes en opslagen, inschakeling van incassobureaus en uiteindelijk de deurwaarder die beslag komt leggen. Deze situatie zorgt dikwijls voor grote spanningen met ouders en andere gezinsleden. Zij schamen zich voor het bezoek van schuldeisers en deurwaarders aan huis en zijn bang voor in beslag name van privé bezittingen.

“Mijn ouders zijn altijd in de stress dat ik achter loop met betalen van rekeningen. Daar houd ik ook rekening mee door zo snel mogelijk elke dag bij de post te zijn en brieven voor mij weg te stoppen. Ik heb ook vaak hartkloppingen bij een brief en lees hem pas vaak na het weekend, als ik een paar leuke dagen heb gehad.”

Als ouders geen oplossing kunnen bieden, komen twee reactiepatronen voor. Soms besluit de jongere in kwestie zelf zich uit te schrijven op het adres van de ouders, om zo overlast voor hen te voorkomen en verder ook onvindbaar te zijn voor schuldeisers. Wat ook voorkomt is dat ouders zelf hun kind uitschrijven en op die manier het probleem oplossen. Zoon of dochter werkt hier onder druk van ouders aan mee.

“Uit huis gaan wonen kan voor jongeren ook nadelen hebben. Je bent de controle van ouders op je gedrag kwijt en kan dan nog meer schulden gaan maken.”

Criminele en ex-gedetineerde jongeren

Er zijn jongeren die vanwege hun criminele gedrag doelbewust van de radar willen verdwijnen. Uitschrijven uit het bevolkingsregister is daarvoor een slimme zet. Bij ex-gedetineerde spookjongeren is de volgende situatie aan de hand. Bij een detentie van drie maanden of langer moeten jongeren zich inschrijven op het adres van de justitiële jeugdinstelling. Na afloop van hun detentie hebben zij een aantal maanden de tijd een nieuw woonadres te vinden. Als zij hierin niet slagen, worden zij na een aantal maanden bij de instelling uitgeschreven uit het bevolkingsregister zonder dat een nieuwe verblijfplek bekend is.

Jongeren met huisvestingsnood en thuisproblemen

Met name voor jongeren uit milieus met een laag inkomen die thuisproblemen hebben en toe zijn aan zelfstandig wonen, is het moeilijk om aan betaalbare huisvesting te komen. Dit dilemma kan leiden tot onverantwoorde huisvestingsavonturen zoals tijdelijk wonen bij andere familie, vrienden of bekenden. Onderdeel daarvan is uitschrijving uit het bevolkingsregister.

JJ is 20 jaar en oogt gespannen en defensief tijdens het interview. Hij is een 'spookjongere' omdat hij nergens staat ingeschreven. Zelfs een postadres heeft hij niet. Sinds vier weken is hij ontslagen uit de gevangenis en probeert hij zijn leven "weer op orde te krijgen". Zonder geregistreerde woon- of verblijfplaats is dat echter een vrijwel ondoenlijke zaak.

Ten tijde van zijn arrestatie, viel de politie het huis van zijn moeder binnen. De deur werd ingetrapt en in zijn kamer werden alle spullen doorzocht en overhoop gehaald. Daarop heeft zijn moeder hem uitgeschreven omdat ze een herhaling wil voorkomen en zich schaamt voor de burea. JJ kan nog wel bij haar terecht voor een maaltijd en een warme douche.

Financieel kan hij zich redden met een Wajong-uitkering die nog doorloopt, ondanks het feit dat hij nergens geregistreerd staat. Nu hij door zijn dakloosheid ook zijn bijna verlopen ID niet kan verlengen, loopt de spanning op, omdat er in Nieuw West regelmatig jongeren staande worden gehouden door de politie voor ID controle. Wordt hij aangehouden dan dreigt een nieuwe detentie in verband met openstaande boetes. Hij is een 'bankslaper' geworden, die het moet hebben van de gastvrijheid van vrienden en kennissen, maar kent ook nachten waarin hij

'moet doorhalen' omdat hij geen slaapplek heeft. Inmiddels stapelen schulden zich op.

Aanslagen, rekeningen en boetes worden nog steeds verzonden naar het eerste Huis van Bewaring waar hij verbleef. Door een bureaucratische misser werd de post niet doorgezonden toen hij werd overgeplaatst naar een andere locatie. "Ik krijg mijn post niet", verzucht JJ, die de regie over zijn leven kwijt is. Deze omstandigheden maken het onmogelijk om schuldsanering te regelen. De boetes bij CIJB lopen steeds verder op. Ergens zal er een begin moeten worden gemaakt met een oplossing, beseft JJ, maar vooralsnog ziet hij door de bomen het bos niet meer. Door zijn schulden bij zorgverzekeraar Agis, is hij ook uit de ziekteverzekering gevallen. Hij kan nu niet meer naar de huisarts.

Voor zijn begeleider bij een jeugdzorginstantie is het eerst zaak om een overzicht te krijgen van alle schulden. Dan kan er wellicht gesaneerd worden. Ook heeft de begeleider voor hem een plaats in een begeleid wonen project aangevraagd. Maar met de wachtlijsten van tegenwoordig is het onvoorspelbaar hoe lang een toewijzing op zich laat wachten.

Behalve deze drie hoofdoorzaken, worden ook de volgende factoren genoemd die een rol kunnen spelen bij het ontstaan van het verschijnsel van spookjongeren.

Psychische stoornissen en verstandelijke beperkingen

Verstandelijke beperkingen of psychische stoornissen bij jongeren kunnen aanleiding zijn voor een gespannen verhouding met ouders en andere gezinsleden. Dit kan ertoe leiden dat jongeren elders onderdak zoeken op eigen kracht of via hulpverlening (begeleid wonen) en daarom ook worden uitgeschreven op het adres van hun ouders. Als het zelfstandig of begeleid wonen niet goed gaat, om wat voor reden dan ook, is leiden een last en kan een situatie ontstaan van ontbreken een officieel geregistreerde woon- en verblijfplaats.

Fraude

Het komt voor dat jongeren al dan niet in overeenstemming met ouders, uit financiële berekening kiezen voor de stap van uitschrijving op het woonadres van hun ouders en zich inschrijven op een ander adres terwijl ze in werkelijkheid wel thuis blijven wonen. Dit is te betitelen als fraude.

De meest voorkomende vormen van dit soort fraude zijn:

1) onrechtmatige uitwonende studiebeurs

Jongeren die zich opgeven als uitwonend bij DUO als instantie voor studiefinanciering, maar toch thuis blijven wonen, realiseren een flink financieel voordeel.

2) onrechtmatig beroep op bijstandsuitkering

Sinds enkele jaren wordt erover nagedacht om het beroep op bijstandsuitkering door leden van één gezin of huishouden te beperken. Met ingang van 1 januari 2015 gaat dit van kracht en zullen de normbedragen worden aangepast aan het aantal leden van een huishouden. Vooruitlopend hierop zijn er huishoudens die door het uitschrijven van meerderjarige jongeren aan deze nieuwe maatregel trachten te ontkomen.

3) onrechtmatig beroep op huurtoeslag

In principe wordt dezelfde handelswijze toegepast om meer huurtoeslag te kunnen ontvangen.

NN is een jongeman van 21 jaar. Na een geslaagde MBO-opleiding leert hij door op het HBO. Hij heeft zich uitgeschreven bij zijn ouders en staat nu bij een oudere broer ingeschreven. Maar hij woont gewoon bij zijn ouders. Voor DUO is hij nu een 'uitwonend student', die kan rekenen op een hogere 'uitwonende' beurs dan wanneer hij formeel thuis geregistreerd zou staan. En zijn ouders zijn gerustgesteld omdat ze verzekerd blijven van hun bijstand en de toeslagen.

Om controle te vermijden maakt NN geen gebruik van een OV kaart. Dan zou immers kunnen opvallen dat hij met het openbaar vervoer voortdurend reist van zijn feitelijke woonbuurt naar de hogeschool, terwijl hij officieel elders staat ingeschreven. Een scooter brengt hem naar de colleges en de stad.

Dat is trouwens niet de enige voorzorgsmaatregel om aan een eventuele controle te ontsnappen. Bij zijn broer is een kamer voor hem ingericht. Zijn kleren hangen er in een kast, het bed ziet er beslapen uit en er is ook gedacht aan de tandenborstel in de badkamer.

In zijn kennissenkring leven meer jongeren op dezelfde wijze als 'spookjongere', ter ontlasting van hun ouders, die alleen van een bijstandsuitkering moeten leven.

Onderling wordt er regelmatig gepraat over alle in- en outs van hun specifieke woonsituatie en worden tips uitgewisseld. Naar de buitenwereld zijn betreffende jongeren echter zeer op hun hoede.

Niet alle betrokken jongeren slagen er in een gratis kamer te vinden bij familie of vrienden. Als alternatief kan men zich tegen betaling van 50 tot 100 euro inschrijven bij een aanbieder van een postadres. Daar is handel in.

Jongens kiezen eerder voor deze uitschrijfoptie dan meisjes. Meisjes blijven liever formeel ingeschreven bij hun ouders en dragen dan naar vermogen bij in de huishoudpot.

NN is niet trots op deze constructie. In zijn ogen is het een noodzakelijke stap om in tijden van crisis als arm gezin financieel overeind te blijven met slimme en creatieve ideeën. Daar schuilt geen kwaad in, al mag het natuurlijk niet.

Als uitwonende student heeft NN een volledige beurs, die wordt aangevuld met een bijbaantje als pizzakoerier. Hij beschikt over voldoende financiële middelen om een redelijk comfortabel studentenleven te leiden.

NN beseft dat er ook nadelen aan deze constructie kleven. Als hij officieel thuis was blijven wonen, zou hij eerder in aanmerking komen voor een eigen woning.

§ 2. Enkele achtergronden

Korte of lange duur

Er is onderscheid tussen relatief jonge jongeren (18 á 19 jaar) die kortstondig uit beeld zijn bij het bevolkingsregister en te kampen hebben met de problemen die dat voor hen oplevert en jongeren die gedurende vele jaren zijn uitgeschreven.

Over het algemeen krijgen de jonge jongeren met hulp uit hun sociale netwerk na korte tijd vaak wel weer grip op hun leven. De oudere jongeren bij wie het adresloze leven vele jaren bestaat, doen dikwijls weer moeite om hun leven op de rails te krijgen als zij geen uitweg meer weten en moe zijn van hun leven van sociale uitsluiting. Als het eenmaal zo ver is gekomen kost het heel veel moeite om hier weer bovenop te komen.

Buurt van herkomst

Het probleem van spookjongeren komt vooral voor in de bekende kansarme buurten in de stadsdelen Nieuw-West, West, Oost, Zuid-Oost en Noord. Buurten in stadsdeel Nieuw-West die hiertoe kunnen worden gerekend zijn de Staalmanpleinbuurt, Wildemanbuurt, omgeving Dijkgraafplein, Hertingenbuurt en Dichtersbuurt.

Recente trends

Opvallend is dat bij Stichting Streetcornerwork de laatste tijd steeds meer oudere jongeren van tegen de 27 jaar aankloppen wie het water tot aan de lippen staat. Het gaat om jongeren die al lange tijd geleden zijn uitgeschreven uit het bevolkingsregister, zich op één of andere manier wisten te redden maar daar momenteel niet meer in slagen. Zij zijn ten einde raad.

Geen zicht op gevolgen

Ouders die hun kinderen om financiële redenen of opvoedingsproblemen uitschrijven bij het bevolkingsregister hebben vaak geen zicht op de gevolgen. Hun kind kan geen aanspraak maken op inkomensvoorzieningen, hulpverlening, scholing, medische zorg, maar ook op langere termijn ontstaan er problemen zoals korting op ouderdomsvoorzieningen. Ook verliest iemand die is uitgeschreven zijn recht op aanspraak van huisvesting via Woningnet, het loket voor sociaal huurwoningen in Amsterdam en omgeving.

Wat verder blijkt is dat ouders vaak ook niet in detail op de hoogte zijn van regelgeving en daarom in paniek handelen. Het probleem is onoplosbaar, weg ermee.

RR is nu 25 jaar, maar op zijn 17^e ontvingen zijn ouders al rekeningen en andere brieven van schuldeisers die hem achter de broek zaten. Toen op zijn 18^e de deurwaarders op de stoep stonden bij zijn ouders, was het punt bereikt dat hij werd uitgeschreven uit het bevolkingsregister. Dit was een paniekmaatregel om erger te voorkomen.

Eerst heeft hij lange tijd gewoond bij een verre neef en kennissen. Intussen kreeg hij een baan en is zelf begonnen met het treffen van afbetalingsregelingen met meerdere schuldeisers. In overleg met zijn werkgever is voor het totaal aan schulden nu een afbetalingsplan opgesteld waar hij zich keurig aan houdt. Wat is gebeven is dat hij niet geregistreerd staat op het adres waar hij in de praktijk woont, namelijk bij zijn ouders. Sinds enkele jaren staat hij officieel ingeschreven op een adres in een andere gemeente waarvoor hij een bepaald bedrag betaalt. Elke week haalt hij daar zijn post op. De brieven worden altijd opengemaakt door de zogenaamde huisbaas. Deze checkt of er sprake is van niet-betaalde facturen of vorderingen van incassobureaus, want hij wil geen gelazer.

Probleem is dat hij door het uitschrijven op het adres van zijn ouders zijn recht op aanspraak van huisvesting bij Woningnet heeft verspeeld. "Ik ben aangewezen op het dure aanbod van huurhuizen op de particuliere markt. Dat kan ik niet betalen."

§ 3. Betrokken regelingen

Bij het ontstaan en toenemen van het verschijnsel van spookjongeren spelen ook een aantal wijzigingen en voorstellen voor wijzigingen in de regelgeving een rol van betekenis. Het gaat om met name om de volgende wetten en maatregelen:

Kostendelersnorm in de bijstand

Per 1 januari 2015 wijzigt de Wet Werk en Bijstand (WWB). Één van de voornaamste wijzigingen is het invoeren van de 'kostendelersnorm'. Gezinnen met kinderen boven de 18 jaar, die vallen onder de WWB, krijgen te maken met de 'kostendelersnorm'. Naarmate er meer volwassenen in een huishouden wonen ontvangt iedere afzonderlijke uitkeringsgerechtigde een lagere uitkering.

Voor de bijstand betekent dit dat de bijstandsuitkering lager wordt naarmate meer personen hoofdverblijf hebben in dezelfde woning. Er wordt hierbij gekeken naar het aantal personen dat in dezelfde woning woont en een gezamenlijke huishouding voeren, zie Tabel 5.

Tabel 5. Normbedragen bijstandsuitkering naar aantal volwassen personen in een huishouden

Aantal volwassenen in huishouden	Normbedrag bijstandsuitkering⁹
Eenpersoonshuishouden	€ 948,18
Tweepersoonshuishouden	€ 677,27
Driepersoonshuishouden	€ 586,92
Vierpersoonshuishouden	€ 541,82
Vijfpersoonshuishouden	€ 514,73

Behalve voor de bijstand zal de kostendelersnorm ook toegepast worden in de OAW en de Toeslagenwet.

Jongeren die bij hun ouders wonen en studiefinanciering ontvangen van DUO, worden niet als meerderjarige kinderen beschouwd en tellen dus niet mee bij de berekening van de kostendelersnorm.¹⁰

Huurtoeslag

Het inkomen van thuiswonende kinderen telt mee bij de berekening van de huurtoeslag.¹¹ Voor kinderen jonger dan 23 jaar wordt het inkomen tot € 4.706 niet meegerekend. Het inkomen van kinderen van 23 jaar en ouder telt in zijn geheel mee bij het berekenen van de huurtoeslag. Voor studerende kinderen die studiefinanciering ontvangen geldt dat hun beurs geen invloed heeft op de hoogte van de huurtoeslag. Voorwaarde is wel dat zij niet meer dan € 1.060 per maand mogen bijverdienen.

Anderzijds kan het inwonen van minderjarige kinderen weer voor een verhoging van de huurtoeslag zorgen.

Schulden

Een andere reden voor ouders om hun kinderen uit te schrijven van het woonadres is het voorkomen van deurwaarders die schulden bij hun kinderen komen incasseren. Ouders zijn niet aansprakelijk voor de schulden van hun kinderen die zij na hun 18^e jaar hebben gemaakt, echter om toestanden te voorkomen en wellicht ook uit angst voor beslaglegging op bezittingen worden kinderen soms uit voorzorg uitgeschreven.

Studiefinanciering

Een deel van de 'spookjongeren' betreft jongeren die niet staan ingeschreven op hun woonadres, maar op een ander adres om zo meer studiefinanciering te ontvangen. In plaats van een beurs voor thuiswonende studenten ontvangen zij een beurs voor uitwonende studenten. Een uitwonende student heeft meer kosten dan een student die bij zijn ouders woont, en krijgt daarom meer studiefinanciering. Op grond van

⁹ Bedrag gebaseerd op bijstandsnorm voor personen tussen 21 jaar en de AOW-gerechtigde leeftijd per 1 januari 2014.

¹⁰ Rijksoverheid, 12-11-2013.

¹¹ www.belastingdienst.nl

adrescontroles is gebleken dat een aanzienlijk aantal studenten misbruik maakt van deze regeling door zich in te schrijven op een ander GBA-adres dan het GBA-adres van zijn ouders, terwijl de student feitelijk wel bij zijn ouders woont.¹² Sinds 1 januari 2012 kan voor misbruik van de uitwonendenbeurs een bestuurlijke boete worden opgelegd aan de studerende en een eventuele medepleger.

¹² DUO, 2012.

Hoofdstuk 3.

Conclusies en aanbevelingen

§ 1. Conclusies

1.

In stadsdeel Nieuw-West in Amsterdam wonen momenteel minimaal tussen de 400 en 700 spookjongeren in de leeftijd van 18-26 jaar.

Het vermoeden is dat er meer spookjongeren zijn, aangezien de omvang van de categorie jongeren met maatschappelijke problemen die een voedingsbodemp vormen voor dit verschijnsel veel groter is. Op basis van deze gegevens wordt de bovengrens van het aantal spookjongeren geschat op 2.914.

Overzicht van spookjongeren 18-26 jaar in stadsdeel Nieuw-West per medio maart 2014

Ondergrens	400/700
Bovengrens	2.914

2.

Het probleem van spookjongeren bestaat al langere tijd in heel Nederland. Over de omvang van de categorie van risicojongeren waar spookjongeren een onderdeel van vormen, bestaan verschillende schattingen en indicaties. Op basis van eerdere studies kan worden geconcludeerd dat het gaat om een totaal van tussen de 100.000 en 200.000 jongeren. Het verschijnsel van spookjongeren lijkt in deze tijd van economische crisis toe te nemen.

3.

Voor het verschijnsel van spookjongeren zijn meerdere oorzaken aan te wijzen. Drie belangrijke redenen zijn: problematische schulden, criminaliteit en detentie, en huisvestingsnood en thuisproblematiek. Factoren die verder een rol spelen zijn: psychische stoornissen, verstandelijke beperking en frauduleus handelen.

4.

Recente beperkingen in regelgeving spelen een rol bij het verschijnsel 'spookjongeren'. Het gaat met name om de Wet Werk en Bijstand (WWB) en de mogelijkheden voor huurtoeslag.

5.

Jongeren en ouders die betrokken zijn bij het verschijnsel van spookjongeren hebben vaak geen zicht op de ingrijpende gevolgen voor de maatschappelijke toekomst van jongeren.

§ 2. Aanbevelingen

1.

Vooraf met betrekking tot huishoudens waar het verschijnsel van spookjongeren ontstaat uit financiële en sociale nood, zou nagedacht moeten worden over sociaal verantwoorde oplossingen.

2.

Geadviseerd wordt heldere voorlichting te geven aan ouders over nieuwe regelgeving die hun inkomenssituatie aangaat. Meestal is gebrek aan kennis en angst voor ernstige gevolgen raadgever van handelen.

Onderdeel van deze voorlichting vormt informatie over de gevolgen van onverantwoord uitschrijven uit het bevolkingsregister voor de maatschappelijke toekomst van hun kinderen.

3.

Raadzaam is ook voorlichting aan ouders en jongeren over pedagogische vragen en hoe deze goed op te lossen. Een belangrijk element hierin is meerderjarige kinderen duidelijk te maken dat het normaal is dat zij een bijdrage leveren aan het huishouden in de vorm van vergoeding voor kost en inwoning.

4.

Er is nader onderzoek geboden naar de werkelijke omvang van de categorie van spookjongeren. Een goede manier om dit te doen is onderzoek in een combinatie van veldwerk onder jongeren op straat en deskresearch bij jongerenvoorzieningen in stadsdeel Nieuw-West gedurende een periode van een maand.

Bijlage 1. Lijst van respondenten

Jeugdzorg

- Dhr. J. van Hienen, Dhr. Y. el Mourabet, Mw. S. el Mazouni, Dhr. M. Ezzouba, Mw. A. Goené en Dhr. J. van Egmond (Streetcornerwork)

Jongerenwerk en sport

- Dhr. Y. Chraqi (jongerenwerker Combiwel)
- Dhr. M. Ettajiri (jongerenwerker Combiwel)
- Dhr. M. Akka (coördinator Ara Cora)

Maatschappelijke dienstverlening en schuldhulpverlening

- Dhr. S. Kuipers (jongerenschuldhulpverlening Puur Zuid)
- Mw. S. Krabshuis (schuldhulpverlening SEZO)
- Mw. J. Koch (maatschappelijk werk SEZO)
- Dhr. E. Burgmans (directeur SEZO)

Toeleiding werk, school, werkervaring

- Mw. C. Klijn (Jongeren Service Punt Nieuw-West)
- Mw. I. de Ruijter (Jongeren Service Punt Nieuw-West)
- Dhr. T. Ebbers (Jongeren Service Punt Nieuw-West)
- Mw. H. ter Morshuizen (De Kandidatenmarkt)

Veiligheid

- Dhr. B. Schouws (stadsdeel Nieuw-West)
- Mw. Y. van Ravenswaaij (stadsdeel Nieuw-West)
- Mw. W. Brant (Zorgcoördinator Veiligheidshuis West/Nieuw-West)
- Dhr. H. Straver (Regisseur Zorg Veiligheidshuis Amsterdam-Amstelland locatie West)
- Dhr. T. Smakman (Coördinator jeugd, politie Nieuw-West)
- Mw. K. Ovinge (Amsterbaken, justitiële jeugdinrichting)

Stadsdeel Nieuw-West

- Dhr. M. Hasic (stadsdeel Nieuw-West)

Jongeren

Aantal	Leeftijd	Sekse
3x	19-21 jaar	3 jongens
1x	19-21 jaar	1 meisje
1x	25 jaar	1 jongeman

Bijlage 2. Geraadpleegde literatuur en documentatie

Baan, A e.a., *Risicjongeren in Rotterdam, Den Haag en Utrecht. Onderzoek naar volume en handvatten voor een sluitende aanpak*, Berenschot, Utrecht, 2007.

Biesma, S. en B. Bieleman, *Kwalitatief onderzoek niet-participerende jongeren*, IntraVal, Groningen/Rotterdam, 2007.

Dienst Uitvoering Onderwijs, *Huisbezoeken uitwonende studenten. Informatie voor controleurs*, Rijksoverheid, Groningen, 2012.

Gemeente Amsterdam, Factsheet Jeugdcriminaliteit en Risicofactoren 2011.

Heijen, M., L. Michon, N. Nottelman, C. Wenneker en J. Slot, *Amsterdamse Armoedemonitor 2012*, Bureau Onderzoek en Statistiek Gemeente Amsterdam, 2013.

Hendriksen, J., *Een derde jongeren werkt niet of te weinig. Een onderzoek onder jongeren van het Jongerenloket Arnhem met onbekende uitstroomredenen*, Gemeente Arnhem/CWI Arnhem, 2004.

Hoogtanders, Y., E. van Braak-Timmermann en W. Peters, *Quickscan voorzieningenniveau probleemjongeren*, Policy Productions, Amsterdam, 2010.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, *Verzekerdenmonitor 2013*, Den Haag, 2013.

Noorda, J. en T. Pehlivan, *Kredietcrisis onder risicjongeren*, SDU Uitgevers, Den Haag, 2009.

Oppenhuis, E., M. van Doorn en R. Koelmans, *Gemeentelijke regie in het jeugddomein. Wat niet weet, wat wel deert*, Rekenkamer Amsterdam, Amsterdam, 2013.

Rijksoverheid, *Wetsvoorstel Wet maatregelen Wet Werk en Bijstand en enkele andere wetten. Memorie van Toelichting*, 12-11-2013.

Ruig, A. de, *Van bank naar beter. Eindrapportage pilotproject Niet-OGGZ*, Amsterdam, 2012.

RWI, *Duizenden werkloze jongeren buiten bereik arbeidsmarktbeleid*, Den Haag, 2004.

SEZO, *Half jaarverslag SEZO & Vrouw en vaart 2013*, Amsterdam, 2013.

SEZO, *Jaarverslag 2012 SEZO*, Amsterdam, 2013.

Verbeek, K., *Verzuim en schooluitval in Nieuw-West. Een quickscan*, Amsterdam, 2012.

Verveen, E. en M. van der Aalst, *De werkloze jongere in beeld. Eindrapport*, Research voor beleid, Leiden, 2005.

www.belastingdienst.nl